

BARNFETMA. Läkarförbundet har gått samman med Vårdförbundet och Tandläkarförbundet för att motverka barnfetmaepidemin. De uppmanar regeringen att agera. Och nästa vecka arrangerar de en nationell konferens i Stockholm om barns hälsa.

TEXTER: ELISABET OHLIN

Folkhälsoministern tror på föräldraopinion

Folkhälsominister Maria Larsson vill ha en utökad föräldrautbildning. Hon tror mer på föräldraopinion och konsumentmakt och mindre på lagstiftning som åtgärder mot den ökande fetmaepidemin.

»Dagens föräldrar har inte tillräcklig kontroll över och kunskap om sina barns kostvanor.« Det konstaterade ordförandena i Läkarförbundet, Tandläkarförbundet och Vårdförbundet i en debattartikel i Dagens Nyheter den 12 december, på basis av en enkätundersökning som de tre förbunden har gjort bland 1 000 föräldrar.

I artikeln uppmanar de tre förbunden regeringen att agera.

– Föräldrarna har det största ansvaret, men i familjer med dåliga kostvanor räcker

inte det. Det måste till åtgärder från regeringen också, säger Läkarförbundets ordförande Eva Nilsson Bågenholm.

Den 23 januari arrangerar de tre förbunden en nationell konferens om barns kost och hälsa på Norra latin i Stockholm där folkhälsominister Maria Larsson ska medverka.

Maria Larsson:

– Jag välkomnar verkligen den artikeln som de skrev på DN Debatt och det är jätteroligt att se att vården nu börjar engagera sig i det här ämnet. Frågan är viktig och jag kommer att prioritera och lyfta den i flera olika sammanhang. Jag har planerat en hearing under våren där vi kommer att träffa livsmedelsbranschen och olika parter och föra samtal om vad de kan bidra med för att konsumenterna ska kunna göra hälsosammare val.

na ska kunna göra hälsosammare val.

»Bred och samordnad information.«

Hälften av föräldrarna i förbundens undersökning vill ha mer information om näringslära och hälsosam mat.

De tre förbunden vill att regeringen initierar »en bred och samordnad information om hälsosam kost och fysisk aktivitet till föräldrar, förskollärare, lärare och andra som arbetar nära barnen«.

Maria Larsson vill intensifiera informationen, särskilt till föräldrarna.

– Föräldrautbildningar är en lämplig form när det handlar om de riktigt små barnen men också när det handlar om lite större barn och tonåringar. Jag skulle gärna se någon form av kontinuerlig föräldrautbildningsinsats på kostområdet och flera andra områden. Föräldrar idag får väldigt liten möjlighet att få stöd i sin viktiga föräldrauppgift. Föräldrautbildning finns möjligtvis under barnets första år men sedan försvinner det och det är massor med nya problem som möter en, inte minst som tonårsförälder: Hur hanterar vi det här med datorer, tiden framför datorn, hur får vi in mera rörelse, hur leker vi tillsammans i familjen? Här finns jättemånga olika saker som behöver komma in och som jag tycker att alla

föräldrar ska erbjudas. Vi håller på att titta på det just nu och ska återkomma i den frågan.

Eva Nilsson Bågenholm är positiv till föräldrautbildningar.

– Det tycker jag låter jättebra.

»Näringsriktig kost i förskola och skola.«

De tre förbunden vill att regeringen genomför »åtgärder för att barnen ska få en hälsosam och näringsriktig kost i förskola och skola«.

Föräldrar försöker inte i någon större utsträckning påverka maten i skola, visar deras undersökning. Föräldrarna är i allmänhet nöjda. Men 35 procent av föräldrarna till 11–15-åringar är missnöjda med maten, enligt föräldraenkäten.

Det finns inga tvingande regler om att kosten i förskola och skola ska vara näringsrik. Livsmedelsverket har näringsrekommendationer för skollunch men de är inte tvingande.

Folkhälsoinstitutet och Livsmedelsverket har i sitt underlag till handlingsplan 2005 föreslagit att Skollagen bör ändras så att man inför ett krav på att rekommendationerna följs.

Eva Nilsson Bågenholm tror inte på lagstiftning i första hand.

– Vi önskar att kommunerna utbildar personalen. Jag

Foto: Kristdemokraterna

»Jag skulle gärna se någon form av kontinuerlig föräldrautbildningsinsats på kostområdet och flera andra områden«, säger folkhälsominister Maria Larsson.

Foto: Sven-Olof Ahlgren/Scanpix

Läkarförbundet, Tandläkarförbundet och Vårdförbundet efterlyser regeringsåtgärder för att få bort läsk och godis från skolan, sötade drycker och mellanmål från förskolan. Men folkhälsominister Maria Larsson tycker snarare att föräldrarna själva ska agera.

tror inte lagändring är avgörande, säger hon.

Det tror inte heller Maria Larsson:

– Jag tror inte i första hand att det är lagförändringar det handlar om här. Det är andra verktyg som behövs, riktlinjer, möjlighet för skolor att få bra utbildning, opinionsbildande arbete via föräldrarna, via skolledningar, via kommunerna.

Hon är tilltalad av en hälsocertifiering av skolor.

– Kan vi få fram ett koncept för en hälsoskola så att det finns en möjlighet för kommuners skolor och privata skolor att certifiera sig för att ha en hälsoprofil? Då handlar det både om kosten och om rörelse. Det skulle vara en intressant idé att pröva. Men jag är inte färdig eller framme här.

Eva Nilsson Bågenholm tycker dock att hälsocertifiering låter »lite diffust«.

– Hellre en certifiering av

kosten, tycker hon.

»Få bort läsk och godis från skolan.« De tre förbunden efterlyser regeringsåtgärder för att »få bort läsk och godis från skolan, sötade drycker och mellanmål från förskolan«.

Tandläkarförbundets kartläggningar har visat att sötade mellanmål i förskolan är relativt vanligt, även om det har minskat. 2006 serverade fyra av tio kartlagda förskolor sötade mellanmål till barnen en till tre gånger i veckan jämfört med 96 procent 2005.

Och 2005 förekom försäljning av läsk, godis och andra sötsaker som saft, kakor och bullar på fyra av tio högstadieskolor, enligt Tandläkarförbundet.

65 procent av föräldrarna i förbundens undersökning vill ha ett förbud mot läsk och godis i skolan. Och det vill de tre förbunden också. Att helt förlita sig på att föräldrarna ska driva frågan, det tror Eva

Nilsson Bågenholm blir svårare.

Men Maria Larsson tycker snarare att föräldrarna själva ska agera.

– Jag tycker det vore bra om det växte en stor föräldraopinion kring det här. Föräldrar som sluter sig samman och säger »vi vill ha bort det här från vår skola«, det är klart att skolan lyssnar. Det vill jag uppmuntra alla föräldrar att göra. Jag kommer också att sträva i den riktningen och se vilka verktyg jag kan ha till förfogande.

– Lagstiftning är ett av verktygen, det är det kraftfullaste verktyget och jag är inte säker på att det behöver tillämpas än. Men det är oerhört viktigt att få bort mycket av det godis och läsk som finns i skolan. Men det är flera viktiga opinionsbildare i det här, inte minst föräldrarna. I den stund föräldrarna skriker till är det möjligt nästa dag. En lagstiftning tar betydligt längre tid.

Har föräldrarna större möjlighet att påverka än regeringen?

– Ska vi använda oss av lagstiftningsverktyget måste man ha en utredning först, det tar betydligt längre tid. Så det här är möjligt redan idag med en föräldraopinion.

»Daglig fysisk aktivitet i skolan.« 81 procent av föräldrarna i undersökningen vill ha obligatorisk daglig fysisk aktivitet i skolan. Och de tre förbunden uppmanar regeringen att »se till att eleverna får daglig fysisk aktivitet i skolan«.

– Vi vill ha mer gymnastik på schemat. Regeringen kan trycka på för att visa att det är viktigt, säger Eva Nilsson Bågenholm.

Enligt Skollagen ska en elev ha fått sammanlagt 500 timmar idrott under grundskolans nio år. Det motsvarar 1 timme och 40 minuter i veckan. Men skolan har möjligheter att lägga ytterligare tim-

BARNFETMA

mar på idrott och rörelse.

Maria Larsson:

– Skolorna kan förlägga sin timplan på vilket sätt de vill och många skolor gör ju det här. Det är väldigt positivt och jag vill gärna uppmåna fler skolor att göra det och det har vi uttryckt också gemensamt från alliansen. Men det är möjligt redan idag och det handlar om att skolorna gör det.

Men är du beredd att agera?

– Ja, jag säger att det är viktigt att agera för att fler faktiskt gör det.

»Reglera marknadsföringen.«

70 procent av föräldrarna vill ha ökad reglering av reklam för onyttig mat riktad till barn. De vill också de tre förbunden.

– Vi tycker att regeringen borde se över marknadsföringen av onyttig mat och vi tycker definitivt att regeringen skulle kunna reglera den marknadsföringen, säger Eva Nilsson Bågenholm.

Den nya regeringen har ännu inte tagit ställning till om Sverige på nationell nivå ska införa en begränsning av all marknadsföring av onyttig kost till barn.

Idag är all reklam riktad till barn under 12 år förbjuden i svensk TV. Dessutom får direktreklam inte riktas till barn under 16 år.

Enligt en nordisk handlingsplan² som Sverige skrev under i somras bör marknadsföring till barn av onyttig mat begränsas. Om inte EU lyckas driva fram självreglering hos företagen finns planer på lagreglering på EU-nivå. De nordiska länderna säger i sin handlingsplan att de ska driva på i den frågan om branschen inte självregleras.

Särskild skatt på godis och läsk. Danmark, Norge, Island och Finland har en särskild skatt på bland annat godis, choklad och läsk. Enligt den nordiska handlingsplanen, se även tabell är det välkänt att

54 procent av föräldrarna vill inte ha försäljning av läsk och godis i kassalinjen i matvarubutiken. Maria Larsson hoppas att konsumenter, föräldrar och andra, för fram sådana synpunkter i sin affär när de handlar.

Foto: Pressens Bild

höga priser sänker konsumtionen. Priserna på läsk är dock fortfarande inte tillräckligt höga jämfört med priserna på juice, enligt handlingsplanen.

Hälften av föräldrarna vill inte ha en sådan skatt. Det är heller inget som de tre förbunden kräver.

Men Eva Nilsson Bågenholm tycker att regeringen borde införa en sådan skatt om det har visat sig ha effekt i de andra länderna.

Maria Larsson tror inte på en sådan skatt:

– Det är fortfarande så att

äpplen är billigare än chips men ändå köper folk chips. Du får ha otroligt stora skatteförändringar för att få genomslag i det, så jag tror att det har en ganska begränsad räckvidd. Så det är ingenting som jag funderar över som ett bra verktygsmedel för att ändra folks vanor. Det är andra verktyg som vi ska ta till.

Läsk och godis i matvarubutiken. 54 procent av föräldrarna vill inte ha försäljning av läsk och godis i kassalinjen i matvarubutiken.

– Jag hoppas de säger det i affären, kommenterar Maria Larsson.

Hon skulle gärna se att konsumenter, föräldrar och andra, för fram sådana synpunkter i sin affär när de handlar.

Så det är konsumenterna som ska agera?

– Konsumentmakten är stor och jag kommer att föra samtal med livsmedelsnäringsen om det här när jag träffar dem på en gemensam hearing. ■

TABELL 1. Intag av fett, socker, frukt och grönsaker bland barn.			
	Mättat fett i procent av dagligt intag	Tillsatt socker – procent av totalt energiintag	Frukt och grönsaker g/dag
Rekommenderat	Max 10	Max 10	Min 400
Danmark	15	13	339
Sverige	14	13	239
Norge	14	17	243
Finland	i.u.	i.u.	i.u.
Island	15	13	139

Källa: Nordic Plan of Action on better health and quality of life through diet and physical activity. Nordiska ministerrådet; 2006.

Fetmaepidemin oroar både föräldrar och

Föräldrar är oroade över att barnen äter allt mer läsk, godis och sötsaker.

Och de tycker inte att de kan påverka detta i tillräcklig utsträckning.

Det visar en intervjuundersökning av föräldrars attityder till barns kost och hälsa som gjordes i november 2006. Bakom undersökningen står Tandläkarförbundet, som utformat enkäten, samt Läkarförbundet och Vårdförbundet.

1 000 föräldrar i åldern 18–55 år med hemmavarande barn i åldern 4–15 år intervjuades.

Här är några av resultaten:

- 85 procent av föräldrarna anser att kosten har stor eller mycket stor betydelse för barnens hälsa. De flesta föräldrar tror att fel kost kan leda till övervikt och diabetes. Lågutbildade och lågavlönade föräldrar är dock inte lika oroade.
- Information från Socialstyrelsen, Livsmedelsverket

och barnavårdscentralen är den information som har störst påverkan på föräldrarnas val av mat och dryck.

Mindre effekt har information från förskolan, skolan och medierna och minst effekt har föräldrar och vänner.

- 80 procent av föräldrarna är nöjda med maten i förskola och skola. Men 35 procent av föräldrarna till 11–15-åringar är missnöjda. De försöker dock inte i någon större utsträckning påverka skolmaten.
- Drygt 40 procent av för-

äldrarna tycker inte att de kan påverka sina barns kostvanor så som de önskar. Högutbildade tycker detta i något större utsträckning.

- Mer än hälften av 11–15-åringarna får använda sina fickpengar som de vill, det vill säga på godis med mera.

Omkring 30 procent har restriktioner vad gäller att använda pengarna på godis.

- 85 procent av föräldrarna anser att barn idag konsumerar mer godis, läsk och sötsaker än vad de själva gjorde

En femtedel av barnen i Europa är överviktiga

Alla delar av samhället måste samverka i kampen mot fetmaepidemin, men folkhälso-ministrarna ska spela en ledande roll.

Detta slår Sveriges folkhälso-minister Maria Larsson och hennes europeiska kolleger fast i deklarationen »European Charter on Counteracting Obesity« som antogs vid Världshälsoorganisationens europeiska ministerkonferens i Istanbul i november 2006.

Deklarationen lägger särskild tonvikt på fetma hos barn och unga.

Målet är att inom 4–5 år ha nått synliga framgångar bland barn och ungdomar, och senast 2015 ska trenden ha vänt.

Enligt WHO-deklarationen är en femtedel av barnen i Europa överviktiga och av dessa är en tredjedel feta. De löper större risk för att drabbas av typ 2-diabetes, högt blodtryck, sömnstörningar, psykosociala problem och förkortad livslängd. Man räknar med att en tiondel av alla barn lider av fetma år 2010.

Uppåt 6 procent av sjukvårdskostnaderna i Europa an-

■ I WHO-deklarationen rekommenderas bland annat följande aktiviteter:

- Minskad marknadsföring av vissa livsmedel särskilt gentemot barn.
- Amning.
- Ökad tillgänglighet till nyttig mat.
- Ekonomiska drivkrafter för att minska mängden salt, socker och fett i livsmedel.
- Hälsosam mat i förskolor, skolor och på arbetsplatser.
- Underlätta cykling och promenad genom stadsplanering.
- Kostutbildning i skolorna.
- Fri frukt i skolorna.
- Uppmuntra barn att gå till skolan.

vänds för att behandla sjukdomar kopplade till fetma hos vuxna. Och 10–13 procent av dödligheten är kopplad till fetma, enligt deklarationen.

I Sverige är omkring 14–23 procent av barnen överviktiga och 1–4 procent feta, enligt olika lokala studier och Folkhälsoinstitutets folkhälso-politiska rapport 2005. En av studierna visar att övervikten bland skolbarn i Umeå har fördubblats sedan mitten av

En fjärdedel av svenska barns energiintag kommer från godis, läsk, snacks och bakverk, enligt Livsmedelsverket kostundersökning Riksmaten – barn 2003.

1980-talet och fetma har ökat fem gånger.

En fjärdedel av svenska barns energiintag kommer från godis, läsk, snacks och bakverk, enligt Livsmedelsverket kostundersökning »Riksmaten – barn 2003«.

Enligt SBU-rapporten »Förebyggande åtgärder mot fetma 2004« så går det att minska viktökning och fetmautveckling bland barn och ungdomar genom skolbaserade åtgärder. Däremot kan det vara svårt att åstadkomma livsstilsförändringar hos barn om inte också hemmiljö, fritid och resten av samhället medverkar. ■

Läs WHO-deklarationen:
<<http://www.euro.who.int/obesity>>.
Se även LT nr 49/2006, sidan 3958.

Allvarliga brister i ekonomistyrning vid Lundasjukhus

200 miljoner kronor i underskott vid den medicinska fakulteten vid Universitetssjukhuset i Lund. Nu kommer kritiken. En konsultrapport visar omfattande brister i den ekonomiska revisionen.

Sedan början av 2000-talet har fakulteten kämpat mot ständiga minusresultat som lett fram till ett gigantiskt underskott. I veckan presenterade revisorerna resultatet av den utredning som pågått kring sjukhusets ekonomiarbete. Den innehåller hård kritik mot ekonomistyrningen, bland annat dålig information till verksamhetschefer, otillräckliga rutiner för uppföljning på mindre enheter och bristande kompetens hos de som hanterat ekonomin.

Detta har lett till »bristande transparens« menar revisorerna.

Dekanus Bo Åhrén lovar nu åtgärder för att få en bättre ekonomisk kontroll. ■

Landstinget i Stockholm satsar på klinisk forskning

Stockholms läns landsting är Sveriges näst största finansär av medicinsk forskning bland landstingen. Under 2007–2009 har cirka 320 miljoner kronor beviljats till klinisk forskning. Det rör sig om anslag till både klinisk och preklinisk forskning, menar Thorbjörn Ekström, chef för forsknings- och utvecklingskansliet.

– För oss är det viktigt att bedriva patientnära forskning som man direkt kan implementera i det kliniska arbetet. Det ligger i vårt egenintresse, säger Ekström.

Finns det andra orsaker till att ni satsar på sådan forskning?

– Det har varit lite av en tradition hos oss och vi har ett nära samarbete med Karolinska institutet. Enligt den nya reviderade Hälso- och sjukvårdslagen är landstingen också skyldiga att bedriva klinisk forskning, säger Ekström.

Anslagen i landstinget går exempelvis till projekt om smärta och läkning, förekomst av psykos och genetiska studier av medfödda kromosomarrangemang. ■

vårdprofessioner

Foto: Pressens Bild

80 procent av föräldrarna är nöjda med maten i förskola och skola.

som barn. Orsakerna till detta tror föräldrarna är förändrad livsstil, marknadsföring och reklam samt föräldrars tidsbrist. Av dem som ser en ök-

ning är nästan lika många oroade över den ökade konsumtionen.

• Närmare 90 procent av föräldrarna anser att kost och motion är lika viktiga faktorer för deras barns hälsa såväl nu som i framtiden.

• Föräldrarna vill ha mer information om näringslära och hälsosam mat, förbud mot läsk och godis i skolan, obligatorisk daglig fysisk aktivitet i skolan samt ökad reglering av reklam för onyttig mat riktad till barn.

De vill ha bort försäljning av läsk och godis i kassalinjen i matvarubutiken, men en speciell skatt för godis och läsk vill de flesta inte ha.

Hela enkäten ska presenteras på konferensen i Stockholm den 23 januari. Läs även förbundens debattartikel i DN den 12 december 2006, <<http://www.dn.se>>.

Läs mer om barnfetma på sidorna 108 och 138 i detta nummer. ■